

Stitch & Split

Selves and Territories in Science Fiction

CARMEN
GALLEGO

—

El somni de la identitat

Écrit pour le projet *Stitch and Split*. Corps et territoires dans la science fiction, un projet de Constant vzw, organisé par la Fundació Antoni Tàpies, Barcelone, avec la collaboration de Universidad Internacional d'Andalucía-UNIA arteypensamiento, Sevilla.

Written for the project *Stitch and Split*. Selves and Territories in Science Fiction», curated by Constant vzw and organised by the Fundació Antoni Tàpies, Barcelona, with the collaboration of the Universidad Internacional de Andalucía-UNIA arteypensamiento, Sevilla.

Escrito para el proyecto *Suturas y fragmentos*. Cuerpos y territorios en la ciencia ficción, un proyecto de Constant vzw, organizado por la Fundació Antoni Tàpies, Barcelona, con la colaboración de la Universidad Internacional de Andalucía-UNIA arteypensamiento, Sevilla.

www.stitch-and-split.org

El concepte d'identitat ha estat un dels que ha fet més fortuna en els últims anys en les ciències humanes i socials. Tothom la cerca i creu trobar-la, pensa haver-la perdut i poder recuperar-la. Per tant es dona per segura la seva existència. Es pensa en la creença de la identitat, una identitat pròpia davant les alienes. Moltes vegades aquesta es centra en el que s'anomena una identitat racial, genètica, ètnica o cultural, popular, nacional etc.

La definició del terme es podria cenyir al fet de ser una persona o cosa, la mateixa que se suposa o cerca, o en matemàtiques la igualtat que es verifica sigui quin sigui el valor de la variable. De manera que identitat pot significar la permanència d'un mateix en relació a un mateix en moments diferents del temps o bé, l'estricta semblança de característiques d'un respecte a un altre en temps i espais diferents.

La primera sembla significar que la identitat d'un és allò que constitueix la diferència amb els altres, és a dir, el que els altres no són; la segona, allò que compartim és a partir de la contraposició a d'altres conjunts que comparteixen altres característiques.

Hi ha aquí un doble error: el primer anomenar identitat a allò que és en si mateix (com si existís una essència absoluta, immutable i eterna) o bé anomenar identitat a unes quantes diferències respecte els altres. O bé pensar en l'existència real d'un jo racionalista, quelcom del que en tot moment en poguéssim ser conscients.

Anem a examinar la qüestió amb tres exemples del cinema fantàstic.

El primer el trobarem amb Zelig de Woody Allen, que tot i que pretén ser un fals documental pot inscriure's en l'anomenat cinema fantàstic.

Zelig és la història d'un home camaleó, una persona que es caracteritza per un poder que el fa transformar-se en la persona que té al seu costat. Una mena de qualunquista que vol ser els altres i no vol ser ningú, que no vol mai patir la diferència. Si està entre els jueus ortodoxes, li creix la barba, si està amb els xinesos, la seva cara pren trets orientals, si està amb músics de jazz esdevé afroamericà, fins i tot els psicòlegs que intenten estudiar el seu cas no poden perquè ell es transforma amb un psicòleg més.

Saluda a grans estadistes, escolta un missatge de Hitler sent un dels seus col·laboradors, toca amb Duke Ellington, conversa de teatre amb Eugene O'Neill. Ell és tots al mateix temps i no és ningú. Zelig representa la metàfora del ciutadà del món que segueix l'actuació dels altres.

Un home que no vol identitat en una societat que ha deixat que els interessos econòmics acabessin amb totes les formes de somnis utòpics, els vells somnis. Zelig és u ningú i tots, com diria Pirandello.

La manca d'identitat, la timidesa o la comoditat fan que Zelig sàpiga adaptar-se a qualsevol situació. No ha de passar mai pel mal tràngol de sentir-se diferent, t'integres i punt. Deixar-se portar és acompanyar un delinqüent comú a un carreró sense sortida. Allen ho sap i tracta de trobar una solució mitjançant la psicoanàlisi (com era d'esperar). La pel·lícula entra a partir d'aquí en una dimensió més densa i més amarga, més Allen. El salt del personatge

públic al privat ens remet a la pròpia natura del documental, potser el que tracta Allen és de despullar el personatge per deixar-nos davant sols la persona. Però ja sabem el que el mot significa en grec: màscara, per tant, ni personatge, ni persona són res. Rera Zelig no hi ha res més que la confusió, la frase de Dostoievsky, «ells, ells són tot i joestic sol». Metàfora d'una societat que reacciona mimèticament davant estímuls com el reconeixement i la glòria. Societat poc inclinada a la reflexió i que portada al seu extrem, com denuncia Allen ens podria portar al feixisme.

La posició que Hume té sobre la identitat personal planteja aquest punt de vista. Per a ell, no existeix una idea de jo, permanent, fixa i al marge dels esdeveniments, que es mantindria inalterable al llarg de la nostra vida i seria punt de referència per a una identitat personal sense variacions. Aquesta concepció metafísica s'oposa a l'experiència ja que implicaria la presència d'una impressió invariable i permanent que produiria la idea del jo.

Al contrari, la nostra reflexió ens mostra un torrent continu d'impressions de plaer i joia, de tristesa i dolor. No trobem mai en la nostra auto-percepció res d'estable ni permanent. Molt més encara, no podem experimentar res més enllà de les nostres impressions i idees que se succeeixen les unes a les altres i sense les quals no pot existir cap jo.

La identitat personal es mantinguda, no per la permanència d'un jo inescrutable (quin jo té en realitat Leonard Zelig?) sinó pel record dels successius estats interns i les seves connexions de semblança, contigüitat espai temps i la causa efecte. Som conscients de la seva successió mentre que ens identifiquem externament com a objectes físics que som, recordant el nostre aspecte físic al llarg de la nostra vida i connectant les distintes imatges corporals semblants. Per tant, tota aquesta identitat, de la que moltes vegades semblen tan segurs, depèn de la nostra memòria individual, (caldria preguntar-se què passa quan la memòria instantània es volatilitza com li passa al personatge de Memento, quina és la seva identitat? Els escrits en el seu cos?, les mentides i enganys dels altres?, el que els altres saben d'ell? O la seva pròpia confusió?), o de l'ajut de la memòria col·lectiva dels altres que ens identifica i recorda com a tal persona amb qui va tenir x experiències. Gràcies a la memòria coneixem la connexió entre les diferents impressions que ens conformes. Estem confonent successió amb identitat. Sols podem parlar de l'aparició de dues personalitats renunciant al plantejament metafísic d'un jo estable però desconegut. Aquest és el cas de L'Altre de Robert Mulligan o del mite del Dr. Jekyll i Mr. Hyde.

Tant en el cas del bessó de L'Altre com en el Dr. Jekyll hi ha una recerca de la separació de dos elements (el bé i el mal) que componen la personalitat humana.

En el cas de Jekyll, un home consagrat a la ciència, encara que amb objectius sospitosament metafísics que l'experiència decebrà cruelment, En el cas de Niles, assumint en ell dues personalitats, la seva que presenta la bondat i la innocència, i la del germà desaparegut, Holland, que escenificarà per sempre tot el mal i el dolor que Niles fa, però que es nega a reconèixer com a seu.

Jekyll viu amb angoixa les dues vessants del seu caràcter, per un cantó, una vida dedicada a la ciència (i a l'ensopiment) i el bé, per un altre, el desig i la vergonya de les seves intenses aventures. En tots dos aspectes, els dos personatges actuen amb total llibertat i sinceritat. De manera que Niles no es creu capaç de fer el mal que Holland fa per ell, i Jekyll s'aplica per intentar mitjançant la ciència, deslligar-se, gaudint amb les dues personalitats de tota la felicitat.

Aquesta felicitat suposa la no consciència de les accions de l'altre, l'absència del record i acabarà amb la independència real de dues personalitats i amb la pèrdua de control de la personalitat bona de Jekyll i amb la mort de tots els parents de Niles, de tots els que poden sospitar que Holland no hi és.

Jekyll sols vol trencar l'equilibri i donar espai de vida a la seva part oculta i Niles vol continuar jugant sense que ningú l'imposi cap regla. En tots dos casos són sers acostumats a sortir-se amb la seva.

Jekyll és un home agosarat que identifica la prudència amb el respecte als convencionalismes científics i socials, és un home disposat a transgredir uns límits que la societat en la que viu no li permet. Niles vol que el seu germà continuï viu perquè està massa sol i el joc que l'àvia havia inventat per la seva soledat esdevé massa real.

Jekyll pensa en el seu jo com si fos una entitat, una substància cartesiana, alguna cosa de la qual retallar la part instintiva, la part que Holland representa, allò que ningú pot limitar. Aquesta cosificació del jo ens fa pensar en l'existència d'una identitat, però recordem Hume, el jo no és res més que el conjunt de les nostres accions i experiències. Tant Jekyll com adult, com Niles com adolescent volen ser bons o dolents sense embuts.

La droga allibera Hyde donant-li una figura humana diferent de Jekyll (excel·lent el canvi en la pel·lícula de Stephen Frears, Mary Reilly, on el jove Hyde és un atractiu i seductor que s'atreveix a realitzar allò que el pobre vell Jekyll sols pot somiar) i en el cas de Niles és ell mateix, però el seu somriure, els sentiments i la mirada són d'un altre.

Jekyll i Niles conservaran les imatges dels seus alter-egos com una part dels seus records, sempre que mantinguin la unitat de la memòria. Fins i tot Niles parlarà amb el seu altre jo, que imagina o veu en realitat?. El mirall en el cas de Jekyll mostrarà la transformació desitjada, mirall, mirada dels altres. Hyde és el desig, el que s'espera, el somni, la llibertat.

Hyde i Holland són violents i fan por per la manca de control i de gradació en les seves respostes. Hyde des-trossarà una habitació en un prostíbul, (i a una prostituta?) en el cas de Mary Reilly i aquesta recollirà un mocador xopat de sang, adéu als seus somnis romàntics. Holland assassinarà sense pietat, com ja ho havia fet abans, a la seva mare, la seva àvia i el seu cosí, tots els que s'interposen en el seu camí, romanent després a casa com l'innocent i trist Niles no culpable de res i sempre sol.

En un primer moment Jekyll controla Hyde, el fa aparèixer quan vol i després com un pare orgullós per les malifetes del seu fill, se sentirà satisfet del que aquest

fa, allò que ell mai no s'ha atrevit. Però poc a poc Hyde s'independitzarà, com també ho fa Holland i la unitat de la memòria desapareixerà i la identitat presentarà una duplicació amb el referent d'allò que antuvi fou una personalitat. Cadascuna de les parts en que la memòria es divideix formen un individu amb consciència de ser-ho pel record causal de la pròpia història.

Al final Hyde s'imposa a Jekyll, la por a morir, a desaparèixer l'obliga a cometre tot un seguit de suïcidis temporals per a tornar a ser part d'una consciència en comptes de ser una persona independent. S'estima la vida i vol perdre-la fins que sense sortida es donarà mort, sempre davant els altres, la seva mirada, per produir la transformació final. Un Jekyll guanyador que amaga dins seu un Hyde i que permet la Mary començar una vida més real i menys romàntica. Un Niles que mira per la finestra desvalgut, sense entendre el mal causat, un Holland amagat rera la seva pell, esperant poder ser altre vegada desvetllat. On és la identitat?